ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ
Серія філол. 2009. Вип. 47. С. 133-155

VISNYK LVIV UNIV.
Ser. Philol. 2009. Is. 47. P. 133-155

Д О К У М Е Н Т У В А Н Н Я Ф О Л Ь К Л О Р У

УДК 801.81:930.25(477)

НА ШЛЯХУ ДО СТВОРЕННЯ АРХІВУ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Андрій ВОВЧАК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси,
вул. Університетська, 1/345, 79602 Львів, Україна,
тел.: (+38032) 239 47 20, e-mail: a_vovchak@franko.lviv.ua

Висвітлено концептуальні напрацювання і задуми кафедри української фольклористики Львівського національного університету імені Івана Франка в галузі документування фольклорних явищ за основними його етапами: фіксація, транскрипція й архівування. Закцентовано на таких сучасних тенденціях фольклорного документування, як комплексність фіксації та депонування фольклорної традиції, перехід на електронні форми і формати архівного збереження і систематизації культурної інформації, відкриття можливостей для вільного доступу в мережі Інтернет до зархівованих народнокультурних надбань

Ключові слова: фольклор, документування, фіксація, транскрипція, архівування, фольклорний архів, кафедра української фольклористики.

Із винайденням у XIX столітті фотографії, згодом звукозапису і кінематографу для етнографічної науки і загалом культурологічних дисциплін розпочалася нова ера фіксації досліджуваних реалій: словесний опис акустичних і візуальних феноменів, великою мірою залежний від суб'єктивізму автора опису, змінили аудіовізуальні документи – фактично аналоги фізичних реалій чи станів, позначені високим рівнем об'єктивності. Так в науковий обіг увійшла нова категорія джерел, що істотно змодифікувало принципи і засади вже наявних народознавчих дисциплін і призвело до створення нових. Яскравим прикладом може бути етномузикологія – наука, становлення якої зокрема стало можливим із винайденням фонографа та створенням фоноархівів, коли з'явилася можливість багаторазового відтворення досліджуваних музичних явищ [2, s. 27]. Народознавчі дисципліни почали невпинно згромаджувати аудіо-, фото-, згодом також і відеоматеріали. І вже невдовзі стало очевидним, що фіксування уснословесних, народномузичних і загалом етнографічних явищ лише тоді є успішним і взагалі має сенс, якщо зібрана інформація є довговічною, а її зберігання дає змогу впродовж тривалого часу користуватися нею і перепровіряти її. Так власне постала проблема форм, засобів і методів фіксації, систематизації і зрештою – архівування фольклорно-етнографічної, народномузичної інформації.

© Андрій Вовчак, 2009

Цю проблему я пропоную розглянути в площині як уже зреалізованого досвіду кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси Львівського національного університету імені Івана Франка (далі у статті – кафедра фольклористики), так і перспективних ідей і заходів.

Першим кроком на шляху успішного вирішення проблеми архівування уснословесних та народномузичних явищ, на мою думку, повинне стати коригування самої *філософії "фольклорного архівування"* і то на кількох рівнях: 1) на *рівні структурному* важливою бачу ідею "активного архіву". У стосунку до кафедри фольклористики як університетської структури ця ідея охоплює максимальне використання реальної можливості творити архів, який буде не лишень "пасивним накопичувачем" (отримувати на зберігання те, що йому дають на зберігання), але насамперед інституцією, яка здійснюватиме, контролюватиме і куруватиме процес створення своїх архівних фондів, що забезпечуватиме їх високий фаховий рівень. Реальні можливості кафедри фольклористики тут полягають, насамперед, у тому, що, згідно з навчальними планами, вона має можливість щороку організовувати виїзні експедиції, а в особі студентів-фольклористів має кваліфікованих співробітників у збиранні й опрацюванні матеріалів; 2) на *рівні методологічному* в реалізації ідеї "активного архіву" передбачено здійснення самого *архівування* неодмінно в комплексі таких видів фольклористичної праці, як *фіксація* і *транскрипція*. Цей комплекс, окреслений терміном *документування уснословесних і народномузичних явищ*, безпосередньо визначає наукову вартість, надійність, достовірність, вичерпність, доступність джерельної бази фольклористики – її фундаменту, і в такий спосіб максимально зумовлює можливості й ефективність дальших науково-теоретичних досліджень і поступу цієї науки загалом. Тому в провідних європейських фольклористичних школах документація посіла важливе місце, перетворившись фактично у самостійну прикладну дисципліну з власною методологією, теорією і практикою, проблематикою й історією [12]; 3) на *рівні технічному* філософія архівування зазнає кардинальних потрясінь через надшвидкі темпи науково-технічного прогресу. З кожним роком з'являються нові засоби і формати, які відкривають незнані досі можливості збереження традиційно-культурних явищ у їх різних виявах (зокрема акустичному та візуальному). Щоправда, одночасно виникають і нові технічні проблеми, серед яких найважливішими називають недовговічність недавніх і сучасних носіїв інформації, феномен "старіння техніки", "старіння технологій". Усе це потребує докорінної зміни засад архівної справи: замість збереження "вічних" фондів оригінальних носіїв, що, на думку фахівців, тепер уже не має жодного сенсу, потрібно прагнути до створення "вічних" фондів змісту (Дітріх Шюллєр) [2, s. 29][1]. З цією ідеєю пов'язані також цікаві ідеї "розархівлення архівів" – копіювання архівних фондів, своєрідне перетворення архівів у публічні бібліотеки[2], як, зрештою, уможливлення вільного доступу до архівних надбань за допомогою мережі Інтернет.

[1] Дітріх Шюллєр – фахівець Віденського фонограмархіву Австрійської академії наук.

[2] Цю ідею виголосив зокрема львівський етномузиколог Богдан Луканюк під час науково-практичного семінару "Створення мережі архіві культурної спадщини в Україні", який проходив 8-9 червня 2006 року в Києві у рамках національного культурного проекту "Українська автентична музика. Мережа архівів культурної спадщини України". Див.: [6, с. 207-208].

Перелічені ідеї фактично були покладені в основу реорганізації[1] збирацько-архівної справи на кафедрі фольклористики, яку автор цих рядків разом із доцентом кафедри Іриною Довгалюк розпочали 2004 року, розглядаючи її у комплексі документування фольклорних явищ і орієнтуючись на сучасні світові тенденції у цій галузі фольклористичних досліджень.

У цій статті, власне, і хочу оглянути наші напрацювання та задуми у галузі документування фольклорних явищ за такими основними його етапами, як *фіксація*, *транскрипція* й *архівування*.

Фіксація фольклору. Рівень її методологічного, технічного, організаційного забезпечення визначає якісні та кількісні показники здобутого фактичного мате-

[1] Говорячи про реорганізацію збирацько-архівної справи на кафедрі фольклористики, потрібно бодай коротко згадати, що було зроблено у цій справі попередниками. Польове дослідження української фольклорної традиції під час спеціальних експедиційних виїздів, заходи довкола організації фольклорного архіву – як напрями науково-педагогічної діяльності кафедри – мають свою вже досить тривалу історію і були започатковані одразу ж із заснуванням самої кафедри 1939 року. Тоді кафедру фольклору та етнографії (такою була її офіційна назва) очолив академік Філарет Колесса. Збереглися відомості про першу фольклорно-етнографічну експедицію співробітників кафедри влітку 1940 року на Волинь, про фонди кафедральної бібліотеки і про архів [8]. Друга світова війна зруйнувала наукові плани кафедри, як і знищила багато її напрацювань, а зі смертю Ф. Колесси у 1947 році відновлена після війни кафедра була закрита. Як справедливо зауважив Теофіль Комаринець, "в умовах сталінізму смерть Ф. Колесси була використана для розправи з українською культурою, для ліквідації національної пам'яті" [9, с. 225]. З того часу справа збирання і вивчення фольклорної традиції в університеті реалізовувалася винятково в межах передбачених в навчальному плані філологічного факультету дисципліни "фольклор" та літньої практики (діалектологічної, згодом і фольклорної) головно зусиллями співробітників кафедри української літератури.

Однак через відсутність спеціалізованої кафедри ця досить успішна збирацька праця не мала якогось логічного викінчення: студенти під час практики записували фольклор, оформляли свої записи і здавали їх на кафедру, де цей матеріал з року в рік накопичувався у досить великих обсягах без дальшого опрацювання, яке попросту не було метою навчальних програм (здавання матеріалів практики на кафедру, т.зв. "захист" практики, був завершальним пунктом ознайомлення студента з фольклором). Не було передбачено, зрештою, і якогось приміщення для зберігання записів. Тому цілком закономірно серед найнагальніших завдань відкритої у вересні 1990 року на філологічному факультеті Львівського університету кафедри української фольклористики її засновник і перший завідувач професор Теофіль Комаринець зокрема назвав і впровадження в процес підготовки фахівця-фольклориста вивчення сучасних методів збирання й опрацювання фольклору [9, с. 215]. З метою практичної реалізації закресленого завдання планували створити при кафедрі спеціальну науково-дослідну інституцію – фольклористичну лабораторію, перспективними напрямами діяльності якої бачили опрацювання фольклорних матеріалів студентських літніх практик [9, с. 241], складання каталогу української народної пісні, аналітичних карт досліджуваних регіонів України [9, с. 216]. На жаль, створити таку лабораторію тоді не вдалося (не мали успіху й неодноразові пізніші заходи кафедри у цій справі). Великі можливості для розгортання науково-педагогічної діяльності і зокрема збирацько-архівної праці кафедра одержала 1995 року з відкриттям на філологічному факультеті спеціальності "фольклористика". Відтоді і до 2007 року на кафедрі фаховий фольклористичний вишкіл проходили п'ять академічних груп, щоліта кафедра виряджала три експедиційні групи у різні етнографічні регіони України. Зросли якісні та кількісні характеристики зібраного фольклорного матеріалу, однак і надалі гостро стояла проблема його опрацювання та збереження.

ріалу, його надійність, а також продуктивність та ефективність подальшої наукової праці з ним. Ґрунтуючись саме на такому розумінні фіксації як відправного і великою мірою визначального етапу дослідницької діяльності фольклориста, ми взялися до розробки прийнятної методики записування, орієнтованої саме на домінуючий у навчально-дослідницькій польовій праці кафедри фольклористики метод експедиційного дослідження фольклорної традиції. І тут одразу ж постало питання, а що власне вважати повноцінною, репрезентативною за змістом і формою фіксацією цієї традиції (яка потім стане й основою архівного зберігання).

Ще й досі поширена в українській науці і зокрема міцно вкорінена в досвіді кафедри фольклористики метода поодиничного записування (а згодом, зрозуміло, й представлення) "голих", вирваних з реального комунікативного й культурного контекстів текстів уснословесних творів на папері, чи то навіть і на магнітній плівці очевидно застаріла: вона не давала змоги зрозуміти природу фольклорного твору, схопити особливості його функціонування як явища традиційної культури, а також уже очевидно не зважали на нові можливості записувальної техніки.

У своїх пошуках ми звернулися до досвіду Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології (ПНДЛМЕ) Львівської музичної академії імені Миколи Лисенка, збирацька діяльність якої спирається на концепцію документування, яку розробив проф. Богдан Луканюк (1980). У цій концепції опорною одиницею фіксації і, відповідно, архівного обліку є *збирацький сеанс* (одноразова зустріч збирача з респондентом чи респондентами, яка характеризується єдністю часу й місця) [14, с. 12]. Серед найважливіших позитивів цієї концепції, який особливо яскраво виявляє себе у дальшій науково-дослідній праці із зібраним матеріалом, потрібно назвати її націленість на *максимальну реальність фіксації*, чого досягають (навіть в умовах експедиційного польового дослідження) насамперед за допомогою *суцільного запису*. Суцільний запис тут передбачає безперервне, повне фіксування всіх моментів виконання й комунікації, які відбувалися під час сеансу, незалежно від змістових та формальних ознак виконаних творів (повноти їх змісту, художньої довершеності чи естетичної вартості). Інший позитив – вимога *комплексності фольклорної фіксації*, що реалізується у фіксуванні не лише вербальної та музичної складових фольклорного твору, але й обрядово-побутового контексту (комплексу дій, ситуацій, уявлень, в яких живе і які супроводжують обрядовий твір); невербальних засобів виконання твору (міміки, жесті, артистизму виконавця); особливостей сприйняття твору слухачами, їхньої реакції; а також відомостей про віхи життя респондента (істотні для розуміння становлення його фольклорного репертуару), про його виконавсько-музичну діяльність, фольклорні традиції його родини, про культурне середовище (населеного пункту), тобто широкий культурно-соціальний контекст функціонування фольклорної традиції.

Технічно суцільний запис сеансу реалізується у формі повного аудіозапису[1] виконання творів, розповідей, обрядодій, спілкування, а також відповідної паспортної інформації. Виконана у такий спосіб аудіо- чи відеофіксація сеансу стає

[1] В умовах кафедри фольклористики зараз це доступніша (з фінансового і технічного боку) форма фіксації, ніж відеозйомка, хоч остання, звісно, є оптимальнішою для наукових потреб.

самостійним і великою мірою самодостатнім джерелом наукової інформації, яке визначається високим рівнем об'єктивності. Тут особливо потрібно підкреслити широкі можливості наукової фактографічної перевірки інформації, адже ми фіксуємо і задокументовуємо наявність *реальних* фольклорних реалій у *реальний* час і в *реальному* середовищі, що є визначальною ознакою для наукового джерела.

Паралельно з аудіо- чи відеозаписом фіксація сеансу передбачає також нотування необхідної інформації (паспортної та супровідної, зокрема невербальних візуальних моментів виконання творів) у так званому "польовому зошиті" збирача, фотографування респондентів, місця проведення сеансу, обрядових реалій, предметів побуту, музичних інструментів тощо.

Отож, керуючись досвідом ПНДЛМЕ, ми поклали збирацький сеанс основною одиницею фіксації фольклорної традиції й запропонували цю концепцію у складі методичних рекомендацій (проведення фольклористичних експедиційних практик для студентів філологічного факультету спеціальності "фольклористика") на обговорення колег під час Наукового семінару кафедри 29 квітня 2004 року. Методичні рекомендації отримали схвальну оцінку і на початку 2005 року з'явилися друком [15][1]. Але вже в липні 2004 року розроблені засади фіксації фольклору було апробовано під час навчальної експедиції студентів-фольклористів кафедри у Борзнянському районі Чернігівської області (з осідком на хуторі Мотронівка біля села Оленівка; керівники доц. Андрій Вовчак, асист. Богдана Олейко). Тоді 6 робочих експедиційних підгруп (по 2-3 особи) упродовж 10 днів записали приблизно 30 годин (23 магнітофонних касети) фольклорної інформації. Звісно, доробок досить скромний, але тоді це була перша за багато років студентська експедиція кафедри, яка привезла таку кількість аудіозаписів[2].

З початком 2005 року в результаті оптимізації навчально-педагогічних планів кафедри фольклористики вдалося налагодити своєрідний "повний цикл" фахової підготовки й реалізації документування фольклорних явищ. Його першим етапом були заняття з "фольклорного практикуму", які відбувалися упродовж другого семестру першого року навчання (якраз напередодні першої літньої експедиційної практики студентів)[3]. Тут студенти-фольклористи освоювали основні

[1] Див. також виправлене і доповнене електронне перевидання методичних рекомендацій в Інтернеті: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/kafedra_folklore/ekspedycia_prohrama.html

[2] У збережених на кафедрі фольклористики загалом нечисленних матеріалах студентських фольклористичних практик, проведених ще до часу відновлення кафедри у 1990 році, аудіозаписів не виявлено, що можемо пояснити відсутністю у той час системного технічного оснащення таких студентських виїздів і панівною філологічною тенденцією у фіксації фольклору – записати насамперед текст. З відновленням кафедри увага саме до аудіодокументування зростає, збільшується кількість магнітофонних записів (касет) у студентських матеріалах, хоч процес цей тривалий час не був належно обставлений з погляду методологічного (як наслідок, маємо чимало немаркованих касет, які через переселення кафедри чи з інших причин втратили зв'язок зі своїми паперовими матеріалами і затратили всі паспортні відомості, а отже, і наукову вартість).

[3] Говоримо про заняття з фольклорного практикуму, як, зрештою, і про інші елементи налагодженого на кафедрі фольклористики комплексу підготовки фахівця-фольклориста, вже в минулому часі невипадково, оскільки сумнозвісною постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року № 1719 "Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра", з

науково-методичні й технічні засади організації та проведення фольклористичної експедиції, як наприклад, ознайомлювалися з фольклорно-етнографічними особливостями регіону, куди запланована експедиція, і, відповідно, розробляли цільові питальники; вивчали методи і прийоми польового дослідження (зокрема на заняттях під час інсценізованих тренувань типового збирацького сеансу, а також під час індивідуальної польової практики, головно в часі Великодніх свят), вчилися виповнювати типові форми документації матеріалів фольклористичної експедиції; вправлялися з аудіо-, відео- та фотоапаратурою. Важливим моментом цієї підготовки було також попереднє ознайомлення з вимогами до післяекспедиційного опрацювання зібраних фольклорних матеріалів (про це далі).

Другим етапом згаданого циклу є власне фольклористична експедиційна практика. Згідно з навчальними планами філологічного факультету студенти-фольклористи проходять три типи фольклористичної практики: фольклористично-ознайомчу (на першому курсі), фольклористично-діалектологічну (на другому курсі) та фольклористично-етнографічну (на третьому курсі), які відбуваються у формі експедиційних виїздів у різні регіони України в перші три тижні липня[1]. Найчастіше в проведенні студентських експедиційних практик співробітники кафедри вдаються до кущового методу дослідження теренів, який передбачає базовий осідок, з якого учасники експедиції ведуть обстеження довколишніх населених пунктів. Усіх учасників експедиції розподіляють на кілька робочих підгруп, що можуть складатися з 2-3 осіб, які заздалегідь визначають між собою функції опитувача (він проводить опитування респондентів, також може керувати аудіозаписувальним пристроєм, якщо в групі немає окремого техніка), протоколіста (він нотує у "польовому зошиті" перебіг сеансу, фіксує виконані твори, а також ситуативні, позавербальні нюанси, контекстові дані сеансу тощо), техніка (здійснює аудіо- і/чи відеозапис, фотографування сеансу). Під час експедиції особливий акцент надається максимальному узгодженню роботи всіх учасників робочих підгруп, що охоплює постійний обмін інформацією про зібраний польовий матеріал, цікаві знахідки, особливо, якщо окремі учасники чи робочі підгрупи проводять тематичне дослідження; узгодженню відомостей про опитаних респондентів і народнотрадиційне культурне середовище досліджуваних населених пунктів; щоденному підбиванню підсумків зробленого, аналізу і за необхідності перевірці здобутої інформації. Намагаємося з'ясовувати всі проблеми, що виникають у потрактуванні нового матеріалу, тут же, на місці, допоки є можливість звернутися

початком 2007 навчального року було зліквідовано низку спеціальностей гуманітарного циклу (у галузях філології, історії та філософії), а серед них і "фольклористику". Розглядаючи таке згортання філологічних спеціальностей, як приховану але цілеспрямовану тенденцію ліквідації українознавчого аспекту підготовки фахівців у галузі гуманітарних наук, співробітники кафедри виступили з протестом, який підтримали представники інших університетів і наукових інституцій України. Однак поки що це не дало жодних результатів.

[1] Такі терміни практики вже усталені віддавна й були вибрані винятково формально задля неперервності начального процесу (практика розпочинається одразу ж після завершення екзаменаційної сесії). Хоч цей час вельми непридатний для фольклористичних польових досліджень, зважаючи на гарячу господарську пору в усіх без винятку українських регіонах, а також на церковний піст "петрівку".

до респондента, за допомогою якого можна зокрема вияснити традиційну позицію у цьому питанні самого носія фольклору.

У 2006 році кафедрі фольклористики вдалося придбати комплект цифрової техніки (диктофони, фотоапарати та відеокамери), і вже влітку 2007 року дві з трьох експедиційних груп робили фольклорні записи у цифровому форматі, що одразу ж покращило якісні та кількісні характеристики фіксацій. Для порівняння, п'ять експедиційних підгруп студентської фольклористичної експедиції 2008 року (керівники доц. Ірина Довгалюк та доц. Андрій Вовчак), яка упродовж 2-12 липня досліджувала Турківський район Львівської області (з осідком у с. Лімна), записали 103 години фольклорної інформації.

Транскрипція полягає у графічному оформленні (списуванні на папір, введенні в електронні текстові, нотні програми) словесного та музичного тексту, контексту, зафіксованого на аудіо- чи відеоносієві фольклорного явища. Сучасна наука прагне до вироблення уніфікованих правил опрацювання фольклорних матеріалів, які б максимально точно відображали специфіку тексту/контексту фольклорного твору, а також були загальнозрозумілими та загальноприйнятими в науковому середовищі. Сповідуючи такий принцип, ми максимально узгодили свої правила транскрипції фольклорно-етнографічних матеріалів із досвідом зокрема Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології, що дає змогу краще орієнтуватися в обох архівах і фольклористам, і музикознавцям. Зважаючи на специфіку навчальної роботи кафедри, яка функціонує в межах філологічного факультету й готує головно фольклористів-філологів, основний акцент зроблено саме на транскрипції словесних текстів фольклорних творів, транскрибування музичних текстів потребує спеціальної музичної освіти, якої студенти-філологи не мають.

Головні правила транскрипції фольклорних записів викладено у згаданих вище методичних рекомендаціях, тут же хочу звернути увагу лише на ті, які вважаю засадничими саме в контексті створення фольклорного архіву. Найперше, ми остаточно відмовилися від транскрибування – списування на папір, перейшовши на комп'ютерні текстові програми (текстовий редактор Microsoft Word операційної системи Windows), що дає змогу одразу створювати електронний продукт, придатний і зручний для дальшого редагування, копіювання й електронного архівування. Це також значною мірою полегшує сам процес транскрибування цифрових (чи оцифрованих) аудіозаписів, адже транскриптор може безпосередньо на одному комп'ютері відтворювати запис й набирати транскрибований текст. Ми спрямовуємо студентів на повне транскрибування записаного сеансу, тобто, списуючи сеанс в текстову комп'ютерну програму, транскриптор подає не лише виконані фольклорні твори, а й увесь текст розмови, яка відбувалася під час сеансу, розміщуючи його так, як у драматичних творах – з відповідним зазначенням авторів реплік, їхніх пояснень, зауважень, використовуючи відповідні позначення. У транскрибуванні текстів фольклорних творів визначальним є правило – транскрибоване є стенограмою того, що звучить в аудіозаписі. Відповідно тексти пісень, казок, прислів'їв студенти намагаються передавати так, як вони звучать в устах виконавця, без жодних, хоч би найменших змін: без пропусків, перекручень чи

перестановки слів, тобто без жодного "редагування" тексту; фіксуємо також головні діалектні особливості народної вимови у фольклорних текстах і текстах розмов; під час списування прозових творів проставляємо наголоси принаймні у діалектних словах, у розмовах-описах обрядових реалій – у словах, які позначають обрядодії, обрядові елементи, предмети тощо. Звернено також увагу на супровідне коментування різних моментів транскрибованого сеансу. Наприклад, якщо твір виконано неповністю (виконавець забув початок, закінчення чи інший фрагмент твору), на це вказуємо спеціальною ремаркою під текстом; обов'язковим є зазначати у ремарці і подавати у квадратних дужках те, що транскриптор додає у транскрипцію від себе (тобто те, що з різних причин було незафіксоване на аудіоносієві, а відтворене з пам'яті чи з записів; власні пояснення незрозумілих слів чи ситуацій, зазначення різних невербальних моментів тощо).

Студенти опановують основні засади транскрибування уснословесних творів і власне транскрибують свої фольклорні матеріали, записані під час літньої експедиційної практики, на спецкурсі "документування фольклору" (відбувається у першому семестрі наступного після літньої практики навчального року), який є третім етапом згаданого циклу фахової підготовки й реалізації документування фольклорних явищ[1]. Хочу однак наголосити, що транскрипція не є нашою самоціллю чи головною метою в опрацюванні фольклорних записів. Ми свідомі того, що якою досконалою не була б виконана транскрипція, вона все одно залишатиметься, так би мовити, лише робочим матеріалом, призначення якого – дати можливість оперативно ознайомитися зі змістом, якісними та кількісними характеристиками записів. А також того, що кожен сумлінний науковець не довіряє чужим транскрипціям, а таки намагається особисто опрацювати фіксації. Наші вимоги до транскрибування зумовлені радше усвідомленням великої ролі цього виду фольклористичної праці в пізнанні студентом особливостей фольклорної традиції. Зрозуміло, рівень студентських транскрипцій буває різним, однак я принагідно хотів би заперечити проти надто вже узагальненого й однозначно критичного ставлення декого з колег, зокрема з Інституту народознавства у Львові, до транскрипційної праці студентів кафедри фольклористики. Кожен, хто бажає опертися на наші транскрипції, має змогу їх науково перепровірити, звернувшись до основного джерела – аудіо- чи відеофіксації, які можна опрацювати в архіві кафедри.

Архівування передбачає цілий комплекс заходів з підготовки зафіксованих і транскрибованих фольклорних матеріалів для депонування у фольклорному архіві (організацію в колекції, оптимальне розташування для ефективного використання у науковій праці, налагодження раціонального способу пошуку та координації фольклористичної інформації).

Під час згаданого спецкурсу "документування фольклору" студенти мають можливість ознайомитися та практично зреалізувати той обсяг архівувальних

[1] Принаймні, так це відбувалося ще цього 2008/2009 навчального року з третім курсом студентів спеціальності "фольклористика". Надалі з ліквідацією спеціальності здійснювати вишкіл фахівців у такому важливому напрямі, як виглядає, змоги не буде, оскільки на це попросту не передбачено навчальних годин.

заходів, який умовно називаємо *"первинним архівуванням"* і розглядаємо як четвертий етап документування фольклорних явищ. Первинне архівування зокрема полягає у *виповненні паспортної та іншої супровідної документації* зафіксованих і транскрибованих сеансів. На відміну від старої традиційної системи паспортизації, орієнтованої переважно на окремий фольклорний твір (вона має рубрики: прізвище, ім'я, по батькові; рік і місце народження, освіта респондента; час і місце запису, ім'я записувача), а не комплексну фольклорну фіксацію, сучасні концепції документування народнокультурних явищ пропонують удосконалені системи паспортизації, які дають змогу задепонувати багато цінної інформації про фольклорну традицію. В адаптованій для потреб кафедри концепції Б. Луканюка (1980) для паспортизації сеансу запропоновано окремий документ, так званий "листок збирача", у 50 рубриках якого занотовують: а) відомості про сеанс: дата, час, місце, умови проведення; б) відомості про респондентів: прізвище, ім'я, по батькові; рік і місце народження, соціальне походження, освіта, рід занять, а також важливі біографічні дані, відомості про виконавсько-музичну діяльність як самого респондента, так і його родини; в) інформація про зафіксований під час сеансу фольклорний матеріал: інципіт, жанр, місцезнаходження на аудіо/відеоносієві; г) загальні відомості про культурне середовище, оточення респондента; ґ) відомості про збирачів; д) технічні параметри фіксації й збереження сеансу [15, с. 17-19].

Стандартний друкований бланк "листка збирача", який потрібно було заповнювати від руки (так у концепції Б. Луканюка і в такому ж форматі він був адаптований до потреб кафедри), ми згодом замінили електронним і для зручності об'єднали в одному файлі з текстовою транскрипцією сеансу. Отож, отримали один електронний файл, який повністю репрезентує фольклорний сеанс в його текстовій частині: містить паспортні й інші супровідні відомості про сеанс, транскрипцію текстів записаних фольклорних творів, описів обрядів, розмов. Цей електронний текстовий файл сеансу після файлу аудіозапису сеансу є другою за важливістю одиницею електронного архівування. На основі електронного файлу робимо паперові копії (видруки) для збереження у графофонді архіву кафедри [див. Додаток].

Наступним кроком первинного архівування є *укладання архівних документів*, що передбачає два важливі моменти, які умовно називаємо: 1) праця з електронними документами; 2) праця з паперовими документами.

Працю з електронними документами невипадково поставлено на першому місці, оскільки сьогодні майже весь масив нової фольклорної інформації архів кафедри отримує саме у цифровому форматі. Це – електронні файли аудіо/відеозаписів, транскрипцій сеансів, фотографій, інших графічних ілюстрацій. Розроблено принцип наскрізного шифрування різнорідних матеріалів однієї експедиції (чи експедиційної групи) та цілісного розташування електронної інформації експедиції в електронному фонді архіву кафедри (на архівному комп'ютері) у такому структурному каталозі:

1. Папка "експедиція" □ 12_2008Vovczak
1.1. папка "робоча група" □ 12_2008maria

1.1.1. папка "аудіофайли"	□ audio_files 12_2008maria_seans1.wma 12_2008maria_seans2.wma 12_2008maria_seans3.wma .....
1.1.2. папка "текстові файли"	□ text_files 12_2008maria_seans1.doc 12_2008maria_seans2.doc 12_2008maria_seans3.doc .....
1.1.3. папка "фотофайли"	□ foto_files 12_2008maria_seans1_foto1.jpg 12_2008maria_seans1_foto2.jpg 12_2008maria_seans2_foto1.jpg .....
1.1.4. папка "відеофайли"	□ video_files 12_2008maria_seans1_video1.mov 12_2008maria_seans1_video2.mov .....

В основу назв електронних файлів документів, як бачимо, покладено шифр робочої групи експедиції, який формується так: 12 – номер області України, де проходила експедиція (за відповідним списком); 2008 – рік проведення експедиції; maria – слово з 6-7 літер (довільне, але важливо узгодити з шифрами інших робочих груп, щоб уникнути повторення). Такий спосіб шифрування застосовуємо не лише в електронних файлах експедиційних документів, але й зазначаємо на паперових видруках (наприклад, на титульній сторінці архівної папки експедиції, на інвентарному описі архівної папки, в "листку збирача" сеансу). Це дає змогу ефективно оперувати особливо електронними файлами у процесі упорядкування матеріалів експедиції, транскрибування сеансів, перевірки студентських транскрипцій, коли загальна сума файлів усіх експедиційних матеріалів (аудіо, текстових, фото, відео) може сягати 300-500 одиниць. А у випадку з паперовими архівними документами шифр тримає їх "вкупі" й перешкоджає випадковій "міграції" з однієї папки в іншу під час упорядкування та користування архівними матеріалами.

На сьогодні питання надійності збереження електронної інформації в архіві кафедри вирішено шляхом активного збереження на твердому диску архівного комп’ютера та створення резервних копій на архівних DVD-дисках, оскільки обсяг накопичуваного фольклорного матеріалу (в рамках однієї експедиції) при нинішньому записувальному устаткуванні досить невеликий (зокрема, всі матеріали згаданої експедиції 2008 року на Турківщину займають 4,5 Gb, тобто цілком поміщаються на одному DVD-диску). Та навіть за такого темпу поповнення фольклорного архіву кафедри вже в недалекій перспективі постане проблема коректної консервації і збереження електронної інформації, що потребуватиме перманентного, активного контролю електронних даних, своєчасного поновлен-

ня пошкоджених носіїв та постійної міграції даних на нові технічні формати і носії, щоби встигати за стрімким технічним розвитком та вберегтися від втрати даних через ефект "старіння техніки" (тобто зникнення форматів і відтворювальних пристроїв, які їх прочитують) [5, с. 84-88].

Паралельно з укладанням електронних документів експедиції відбувається *укладання їх паперових відповідників*. Видрукувані на папері сеанси студенти оформляють в окрему м'яку папку, до якої може бути долучена також ще й додаткова інформація, яка стосується цього сеансу, наприклад, замальовки ігор, схема сеансу (місце розташування учасників сеансу, аудіо/відеозаписувальної техніки тощо), фотографії учасників сеансу, реалій культури, побуту, про які йшлося під час сеансу тощо). Проведені в рамках однієї експедиції (чи заходом однієї експедиційної робочої підгрупи) сеанси об'єднують в *архівну папку* експедиції / експедиційної підгрупи. Ця папка, своєю чергою, містить інвентарний опис документів, загальну схему обстеженого населеного пункту, папки сеансів, фотографії (загальні, які не стосуються сеансів: традиційна архітектура, побут, транспорт, ландшафт тощо), інший ілюстративний матеріал. Задокументовані архівні папки плануємо розміщувати у графофонді архіву за географічним принципом (географія записів) у хронологічному порядку проведення експедицій[1].

На цьому кроці "первинного архівування" власне і закінчуються заходи згаданого "повного циклу" фахової підготовки студентів-фольклористів з документування фольклорних явищ, а також фактично вичерпується і перелік реалізованих науково-дослідницьких заходів у цьому напрямі. Далі ідуть задуми і мрії.

Передусім, необхідною передумовою ефективного наукового використання задепонованих в архіві фольклорних матеріалів є належна їх *систематизація та каталогізація*. Сучасні інформаційні технології дають змогу відмовитися від громіздких і трудомістких рукописних (машинописних) каталогів у формі картотек і створювати комп'ютерні інформаційні бази (найпростіші на основі програм електронних таблиць "Excel", "Access") про архівний матеріал – так звані *електронні каталоги*, які суттєво полегшують і пришвидшують опрацювання архіву (зокрема створення, актуалізацію, корегування каталогів) і найважливіше – відкривають можливості для швидкого і зручного пошуку потрібної інформації.

Так, у головному електронному каталозі Музично-етнографічного архіву ПНДЛМЕ (Львів), створеному в програмі "Excel", відомості про задепонований фольклорний матеріал подано у 14-ти рубриках (колонках): деталізована географія записів (населений пункт, його адміністративний номер, сільрада, район, область), кількість зафіксованих творів, архівна адреса (назва фонду збереження; час проведення, номер експедиції, номер сеансу, стан опрацювання), збирачі. Вихідною одиницею систематизації у цьому каталозі є сеанс. Оснащений функціями сортування інформації, цей електронний каталог у разі вибору необхідних параметрів систематизації швидко перетворюється в систематичний каталог,

[1] Цей крок архівування на сьогодні ефективно виконати неможливо через відсутність у кафедри окремого приміщення для архіву з відповідними стелажами і шафами. Відсутність можливостей розмістити паперові архівні документи є причиною тимчасового призупинення їх видруковування.

наприклад – географічний, який дає змогу з'ясувати стан обстеження якогось регіону, населеного пункту тощо [7].

Сучасні електронні каталоги провідних європейських фольклорних архівів – це потужні накопичувачі різнорідної фольклористичної інформації, приєднані до мережі Інтернет, які дають змогу з будь-якого куточка світу, де лише є Інтернет, швидко і зручно підшуковувати потрібні відомості про реалії традиційної культури, накопичені у цих архівах. Наприклад, центральний архів австрійського народнопісенного товариства "Österreichisches Volksliedwerk" пропонує у вільному доступі інформацію про 90 000 пісень та інструментальних мелодій, 33 000 особистостей та організацій, 20 000 книг, 6 000 графічних документів і 6 000 аудіодокументів з поля австрійської народної духовної культури [1, s. 200].

Створення електронного каталогу фольклорного архіву кафедри – щойно у початковій фазі – у пошуках оптимальної структури такого каталогу. Ця праця "оточена" низкою проблем науково-методологічного та технічного характеру, як, наприклад, недосконалість наявних класифікаційних систем українського фольклору, що особливо виявляє себе під час каталогізації джерельного польового матеріалу, або ж створення самого програмного продукту електронного каталогу, що потребує чималих витрат.

Нині працюємо над проектом електронного пошукового каталогу, в якому вихідним пунктом каталогізації був би безпосередньо фольклорний твір. Розроблено робочу версію *облікової картки фольклорного твору*, за допомогою якої плануємо вносити в електронний каталог саме ту інформацію, яка давала б змогу фахівцеві-фольклористові швидко й ефективно знаходити, сортувати й систематизувати потрібний для наукових досліджень фольклорний матеріал архіву кафедри. Передбачено 20 рубрик облікової картки, які, відповідно, творять структуру електронного каталогу:

	Назва рубрики	Зміст рубрики
1.	**Текст**:	транскрипція тексту фольклорного твору
2.	**Ноти:**	транскрипція мелодії вокального, музичного фольклорного твору
3.	**Ключові слова в тексті**:	іменники (одн.), прикметники (одн., чол. рід), дієслова (в неозначеній формі) літературною мовою
4.	**Коментар виконавця**:	коментар респондента щодо змісту твору, зображених у ньому подій, ставлення до твору, історія постання твору, історія появи твору в репертуарі респондента, пояснення незрозумілих слів, місць тощо
5.	**Обрядовий контекст**:	для обрядових творів відомості про обрядовий момент, етап, обрядодію, обрядового адресата, гру, виконання твору
6.	**Середовище побутування**:	суспільна верства, група побутування твору
7.	**Ситуація запису**:	**натуральний контекст** **штучний контекст** **комбінований контекст**

8.	**Коментар збирача:**	коментар збирача щодо особливостей фіксації твору, рецепції твору слухачами, праці з респондентом тощо
9.	**Жанр** наукове визначення: народне визначення:	 науково усталені жанрові визначення визначення жанру з уст самого виконавця
10.	**Респондент (и)** ім'я, прізвище: рік народження: місце народження: освіта: соціальне походження: фах, професія:	
11.	**Місце запису** категорія населеного пункту: назва населеного пункту: район: область: держава:	хутір [зазначити населений пункт підпорядкування] село селище місто
12.	**Дата запису:**	**день** [00] **місяць** [00] **рік** [0000]
13.	**Збирач (і)** ім'я, прізвище: фах, професія:	
14.	**Транскриптор тексту** ім'я, прізвище: фах, професія:	
15.	**Транскриптор мелодії** ім'я, прізвище: фах, професія:	
16.	**Архівна установа:**	назва, адреса архівної установи, у якій депонується фольклорний твір
17.	**Шифр словесного тексту**:	архівний шифр зберігання словесного тексту фольклорного твору
18.	**Шифр аудіозапису**:	архівний шифр зберігання аудіозапису фольклорного твору
19.	**Шифр відеозапису**:	архівний шифр зберігання відеозапису фольклорного твору
20.	**Рівень доступу**:	**вільний** **архівний** **обмежений**

Створення електронного каталогу навіть у запропонованому форматі пошукового каталогу було б великим кроком у перетворенні наразі фольклорної збірки кафедри фольклористики у повноцінний архів. Водночас аналіз досвіду народо-

знавчих інституцій сусідніх країн – австрійського народнопісенного товариства "Österreichisches Volksliedwerk" (Австрія), Державного республіканського центру російського фольклору (Росія), переконує у необхідності "глибшого" пропрацювання одиниць архівного збереження, а отже, й дальшої деталізації архівного каталогу, його перетворення в аналітичний каталог. Зокрема, австрійські колеги розробили спеціальні каталожні картки для всіх різновидів народнопісенних і народномузичних документів (пісні, мелодії, особистості, книги і вміщені у них статті, графічні документи, аудіодокументи та ін.). Їхня каталожна картка для народної пісні містить понад 60 полів для об'єктивної й аналітичної інформації, що спочатку викликало острах і сумніви навіть серед співробітників архіву щодо можливості реалізації такого задуму [1, s. 190-193]. Облікова картка звукозапису Автоматизованої інформаційно-пошукової системи "Російський музично-поетичний фольклор" Державного республіканського центру російського фольклору містить 25 рубрик для опису фольклорного твору [3]. Така деталізація є запорукою чіткості й однозначності дефініцій, що уможливлює машинне опрацювання зібраної інформації та створення дієвої комп'ютерної бази даних.

На чому однак особливо хочеться загострити увагу сучасної української фольклористики у світовому досвіді архівування надбань традиційної культури, так це на широко практикованій у світі практиці тісної кооперації зусиль з метою вироблення й узгодження єдиних засад систематизації й архівування національного фольклорного фонду. Тут зокрема промовистим є досвід згаданого австрійського народнопісенного товариства "Österreichisches Volksliedwerk". Створення вражаючого за обсягом представленої інформації електронного архіву цього товариства стало можливим завдяки виробленню спеціальної регуляторної праці, яку фахівці "Österreichisches Volksliedwerk" розробляли впродовж 1988-1991 років у тривалих дискусіях і спільних дослідженнях з фольклористами й етномузикологами не лише Австрії, а й світу. У цій праці – "INFOLK – Informationssystem für Volksliedarchive in Österreich"[1] – було визначено єдині засади систематизації й архівування народнопісенного матеріалу та джерельної інформації. А завдяки чіткості й однозначності узгоджених у ній термінів стало можливим досить швидке (упродовж 1994-1996 років) комп'ютерне опрацювання накопиченої інформації та створення єдиного електронного архіву народнопісенних архівів Австрії "Virtueller Datenbankverbund der Volksliedarchive in Österreich und Südtirol" [1, s. 192-194].

Уже зроблені перші кроки в реалізації ідеї електронного каталогу архіву кафедри фольклористики стали можливими завдяки співпраці з організаторами вебресурсу "Українські пісні" (http://www.pisni.org.ua), який сьогодні є лідером серед інтернет-проектів щодо публікації у всесвітній електронній мережі української народнопісенної спадщини та інших матеріалів традиційної культури. Організатори цього проекту (серед них Роман Паранчук – розробка концепції, програмування, наповнення, Андрій Юрчишин і Богдан Лялька – розробка концепції, наповнення) залучили до наповнення ресурсу якнайширше коло дописувачів, звертаючи увагу на якість публікацій, заохочуючи до наукових досліджень. За п'ять років свого існування веб-ресурс "Українські пісні" став авторитетним джерелом інформації для широкої аудиторії шанувальників української народної

[1] "INFOLK – Інформаційна система народнопісенних архівів Австрії".

пісні, незмінно перебуваючи в чільній групі за кількістю відвідувань у своїй категорії (близько 5 тис. унікальних відвідувачів, 25-30 тис. переглядів сторінок за добу). Також високо оцінено технічне виконання й функціональність електронної бази даних веб-ресурсу.

Співпраця кафедри фольклористики з веб-ресурсом "Українські пісні" налагодилася на ґрунті спільних інтересів обох сторін: кафедра шукає можливості інженерно-технічної реалізації своїх архівних ідей – організатори веб-ресурсу зацікавлені у фаховому наповненні, опрацюванні та презентації фольклорних матеріалів на сторінках ресурсу. Серед особливих очікувань від цієї співпраці є перспектива інтернетрозміщення планованого електронного каталогу, що наблизило б нас, звісно в дуже скромних масштабах, до світової практики вільних, доступних через Інтернет архівних каталогів.

Актуальний етап, на якому зараз перебуває справа архівування фольклорних матеріалів у європейських архівних установах, і якого навіть натяків не бачимо в Україні[1], – це створення можливостей для вільного доступу (у мережі Інтернет) безпосередньо до самих архівних графо-, аудіо- та відеодокументів, що зокрема передбачає переведення їх у цифрові формати (так зване "оцифрування"), розміщення на потужних накопичувальних серверах. Фактично це означає кардинальну зміну самої філософії архівного збереження і створення у майбутньому відкритих електронних архівів, щоб, за висловом фахівця "Österreichisches Volksliedwerk" Міхаелі Бродль, "архів як накопичувач колективної культурної пам'яті міг надійно зберігати культурну духовну спадщину і водночас був інформаційним центром, завжди відкритим для своїх відвідувачів" [1, s. 200].

---

1. *Brodl Michaela.* INFOLK – Dokumentenverwaltung – Virtueller Datenbankverbund der Volksliedarchive in Österreich // Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Wien: Mille Tre Verlag, 2005. Band 53/54 (2004/2005). S. 189-201.
2. *Schüller Dietrich.* Sammeln – Bewahren – Verbreiten. Traditionelle Anliegen im technischen Umfeld des jungen 21. Jahrhunderts // Jahrbuch des Österreichischen Volksliedwerkes. Wien: Mille Tre Verlag, 2005. Band 53/54 (2004/2005). S. 26-33.
3. Автоматизированная информационно-поисковая система "Русский музыкально-поэтический фольклор / Государственный республиканский центр русского фольклора. Москва, 2002.

[1] Хоч приклади реалізації такої ідеї саме на матеріалі української фольклорно-етнографічної традиції є. З-поміж "електронних архівів" українського фольклору, представлених в мережі Інтернет, найбільший інтерес для дослідника української традиційної культури мають "Електронні архівні проекти" Архіву українського фольклору Центру українського та канадського фольклору імені Петра і Дорис Кулів, який діє при Університеті Альберти (місто Едмонтон, Канада). Один з цих проектів під назвою "Звукозаписи українського фольклору" (діє з 2005 року) представляє фольклорно-етнографічні записи Наталії Кононенко, зроблені на теренах Центральної України у 1990 роках, і містить понад 170 годин фольклорної інформації різної тематики: усні розповіді, пісні, народні вірування, обряди. Детальніше див. за інтернет-адресою: www.arts.ualberta.ca/uvp/

4. *Бріцина Олександра.* Сучасні аспекти методики збирання народної прози // Народна творчість та етнографія. Київ, 2003. № 3. С. 24-34.
5. *Вовчак Андрій.* "Österreichisches Volksliedwerk" – провідний осередок народномузичних досліджень у Австрії // Етномузика. Львів, 2006. Число 1: Збірка статей та матеріалів на честь 125-ліття Климента Квітки / Упорядник *Б. Луканюк*. С. 68-91.
6. *Вовчак Андрій.* Семінар "Створення мережі архівів культурної спадщини в Україні" (м. Київ, 8-9 червня 2006 року) // Етномузика. Львів, 2007. Число 2: Збірка статей та матеріалів на честь ювілею Івана Франка / Упорядник *Б. Луканюк*. С. 200-208.
7. *Добрянська Ліна.* Музично-етнографічний архів ПНДЛМЕ. Спроба комп'ютерної систематизації // Восьма конференція дослідників народної музики червоноруських (галицько-володимирських) та суміжних земель. Львів, 1997. С. 35-48.
8. *Івашків Василь.* Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси // Українська фольклористика. Словник-довідник / Упорядкування і загальна редакція Михайла Чорнописького. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. С. 185-190.
9. *Комаринець Олександра.* Спогад спогадів (до 75-річчя від дна народження професора Теофіля Комаринця). Львів, 2002.
10. *Луканюк Богдан.* Пам'ятка студента-практиканта і збирача-початківця: Методичні рекомендації. Рівне, 2001.
11. *Луканюк Богдан.* Типові форми музично-етнографічної документації: Методичні рекомендації. Львів, 1980.
12. *Маціївський Ігор.* Питання документації народної інструментальної музики // Актуальні питання методики фіксації та транскрипції творів народної музики: Збірник наукових праць. Київ, 1989. С. 5-24.
13. *Мишанич Михайло.* Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації з музично-етнографічної транскрипції. Львів, 1995.
14. Музично-етнографічна практика: Методичні рекомендації для теоретико-композиторського факультету / Уклав *Богдан Луканюк*. Київ: МКНЗМК, 1993.
15. Фольклористична експедиційна практика. Організаційні засади проведення практики, документування й архівування матеріалів: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету спеціальності "фольклористика" / Уклали *Андрій Вовчак*, *Ірина Довгалюк*. Львів: ТеРус, 2005.

ДОДАТОК

Видрук транскрипції сеансу. "Листок збирача" з паспортними відомостями

Шифр 2 4 - 2 0 0 4 v o v c z a k сеанс № 2

Фонд ЕК **Справа №**

ЛИСТОК ЗБИРАЧА

Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси
(вул. Університетська, 1/345, 79602 Львів, тел.: 8 0322 2964720, e-mail: folklore@franko.lviv.ua)

01. Термін і тип експедиції 5 – 19 липня 2004 року; студентська фольклорно-ознайомча практика, ФЛіф-21

11. Порядковий номер сеансу № 2

12. Дата сеансу 7 липня 2004 року **13. День тижня** середа

14. Свято/будень свято Івана

15. Час початку сеансу 18 год. 20 хв. **16. Час кінця сеансу** 20 год. 30 хв.

17. Характер і умови сеансу: домовлений.

Сеанс відбувся під відкритим небом на подвір'ї Валентини Вишні; сеанс запланований: зранку, під час сеансу № 1 було домовлено зустрітися "на варениках", що і відбулося вже ввечері, коли на забаву до п.Вишні зібралася мало що не вся Болобанівка. Була святкова забава (свято Івана – по-місцевому Купало́) із варениками. Ми прийшли заздалегідь, щоб допомогти підготувати забаву. До п. Вишні згодом зібралися сусіди, які принесли зі собою хто картоплю, хто буряки. Незабаром було наготовлено різних наїдків, позносили і самогонку. Оксана Вовчак ще й допомагала ліпити вареники по-оленівськи. Зібралося на забаву понад 15-16 людей.

На вулиці здавна любили так збиратися один до одного і на забави, і до праці: допомагають один одному без запрошення. Можна спостерегти, що мешканці вулиці тримаються значною мірою осторонь села Оленівки. Зрештою, сама вулиця радше нагадує хутір і подібна до багатьох інших хуторків, які оточують Оленівку.

Ставлення до збирачів під час сеансу було надзвичайно приязне, попри те, що люди охоче частувалися горілкою.

18. Присутні слухачі: –

21. Місце проведення сеансу: тип і назва населеного пункту: село Оленівка

22. Місцева (давня) назва населеного пункту: Олено́вка

23. Назва частини населеного пункту: вулиця Болобанівка

24. Сільрада: Оленівка **25. Район:** Борзнянський

26. Область: Чернігівська

31. Засоби звукозапису

№	32. Апарат звукозапису	рік	33. Мікрофон	рік	34. Носій	рік	35. Живл.
1.	Диктофон Sony TCM-353V	2003	внутрішній	2003	аудіокасета TDK	2000	АВТ.

36. Якість звукозапису: на сеансі, який відбувався під час забави, зібралося понад 15-16 людей, що негативно позначилося на якості запису, також заважали природні шуми (особливо цвірінькання горобців).

37. Інші засоби документування: фотоапарат ФЕД-13М

1

Видрук транскрипції сеансу. "Листок збирача" із паспортними відомостями

Шифр 2 4 - 2 0 0 4 v o v c z a k сеанс № 2

41. Дані про інформанта (інформантів)

№	Прізвище, ім'я, по батькові, вуличне прізвисько	Р.н.	Місце народження	Соціальне походження	Освіта	Рід занять, фах	Музичний інструмент
1.	ДУСЬ Валентина Хведорівна	1936	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	з селян	6 класів	у колгоспі	–
2.	МАХОВСЬКА Ліда Григоровна	1939	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	з селян	7 класів	рядова у колгоспі	–
3.	БОЛЮБАН Анатолій Семенович	1935	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	його дід з козаків	7 класів	тракторист, слюсар	–
4.	БАРТИШЕВСЬКИЙ Григорій Олександрович	1944	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	з селян	10 класів	у колгоспі	–
5.	МАХОВСЬКИЙ Володимир Іванович	1940	село Вовчок Олешевський район Чернігівська область	з селян	7 класів	у колгоспі	–
6.	БОЛЮБАН Станіслав Семенович	1931	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	його дід з козаків	7 класів	тракторист	–
7.	БОЛЮБАН Ольга Хведорівна	1928	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	з селян	середня-спеціальна	у колгоспі, секретар сільради	–
8.	ВИШНЯ (дівоче – Блоха) Валентина Борисівна (вуличне – Драбиножиха)	1950	село Оленівка Борзнянський район Чернігівська область	з селян	середня-спеціальна	страховий агент	–

2

Видрук транскрипції сеансу. "Листок збирача" з паспортними відомостями

Шифр 2 4 - 2 0 0 4 v o v c z a k — сеанс № 2

51. Зафіксований репертуар інформанта (інформантів)

№	Початок фольклорного твору	Жанр твору: народне / наукове визначення	Касета № Сторона	Виконавці 1	2	3	4	5	6	Номер фонограми
1.	[про весілля]	розповідь	1 / Б	+	+	+	+	+		
2.	Коровай ліплю, ліплю Да й гарілочки не п'ю, не п'ю…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+				
3.	Наша піч реготе – Короваю хоче…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+		+		
4.	Питається корж печі, Чи є стежечка до печі	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
5.	Ой, дружечки ви, подружечки, Ой зійдітеся до купочки…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
6.	Ой засвіти, братіку, свічку Да проведи сестру за річку…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
7.	Летіли да галочки да й у три рядочки, А зозуля да попереду…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
8.	[…] везем тобі да худібоньку Із скринями, із пиринами…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
9.	Співай, свахо, в коміроньку. Да веземо да худібоньку…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
10.	[…] [1] дубова, Ой куди ти да повезена…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
11.	Бояроньки, низом, низом. Закидана доріженька хмизом…	весільна / весільна	1 / Б	+	+			+		
12.	Мати сина родила. Місяцем огородила…	весільна / весільна	1 / Б	+	+		+	+		
13.	Чого, чого, свахо, гаєшся, Чи в чоботи обуваєшся…	весільна / весільна	1 / Б	+	+		+	+		
14.	[…] скільки ми да стоятимем, […] землю да доптатимем…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
15.	Пусти, свату, в хату. Нас тут небагато…	весільна / весільна	1 / Б	+	+	+	+	+		
16.	Ой дай, мати, голку. Ше й мисочку шовку…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
17.	Сестра зятю квітку пришила, Золотую голку зломила…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
18.	Ой засвіти, братіку, свічку Да й проведи сестру за річку…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+				
19.	Вигрібай, мати, жар, жар. Коли тобі да й доні жаль, жаль	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
20.	Виходь, мати, з вікон. Стрічай своїх діток…	весільна / весільна	2 / А	+	+		+	+		
21.	Ішли ми лугами, Ни[2]де не стояли…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
22.	Ой що ж це за село, Що нами невесело…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
23.	Ой знай, Галочко, знати, Й у которій хаті…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
24.	Ой де ж тая хата, Що й Гальонька взята…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
25.	Прощай, прощай, сестро наша, Ми не твої подруженьки, ти – не наша…	весільна / весільна	2 / А	+	+	+	+	+		
26.	Зоре вечірняя, скоріше догорай, Більше не вийду я до тебе в темний гай …	/ лірична пісня	2 / А	+	+	+	+	+		
27.	Зайшла чорна хмара, а за нею – сива,	/ лірична пісня	2 / А	+	+	+	+	+		

Видрук транскрипції сеансу. "Листок збирача" з паспортними відомостями

Шифр 2 4 - 2 0 0 4 v o v c z a k сеанс № 2

61. Важливі біографічні дані про інформанта (-ів):

Інформантка № 1 – молодою була на роботах у Донбасі.

Інформант № 3 – 25 років працював трактористом у місцевому колгоспі, а ще 28 років слюсаром на електронному заводі у м. Борзна; місцевий, з роду Болóбанів, його пращур з реєстрових козаків – "з донських, з біглих козаків", 1905 року батько його батька, син реєстрового козака, поселився на вулиці (Болобанівка) – "половину по вулиці населяли Болобани". Брат інформанта № 6.

Інформант № 4 – до служби в армії був на робота на так званій "цілині".

Інформант № 5 – прийшов у село "за приймака", чоловік інформантки № 2.

Інформант № 6 – 35 років пропрацював трактористом у колгоспі.

Інформантка № 7 – її чоловік троюрідний брат інформантів 3 і 6.

Інформантка № 8 – 22 роки пропрацювала страховим агентом, добре знає людей; пекла короваї на весілля. Її прізвисько – "Драбиножиха" від прізвища її колишнього чоловіка – Драбинога.

62. Характеристика особистості інформанта (-ів):

Інформант № 3 – розмовляє і поводиться дуже інтелігентно, знає оповідки про Панька Куліша.

63. Виконавсько-музична діяльність інформанта (-ів):

Інформантка № 2 – 10 років співає у фольклорному хорі (місцевий самодіяльний ансамбль); її часто кликали на весілля – "рід був великий".

Інформант № 4 – "співати любив змалку", "що робив, то завжди співав"; має гарний голос, володіє голосом, дуже приємний у спілкуванні.

Інформант № 6 – любить забавлятися – "на вулиці все збиралися", з любов'ю говорить про свою вулицю Болобанівку – "весьола улиця".

64. Виконавсько-музичні традиції родини інформанта (-ів):

71. Загальні відомості про культурне середовище, оточення інформанта (-ів): У селі є школа, клуб і православна церква московського патріархату, при якій віднедавна діє церковний хор (півчі), також в Оленівці є жіночий самодіяльний ансамбль.

81. Дані про збирача (-ів)

№	Ім'я, прізвище	освіта	фах, професія	збирацький стаж	функція у сеансі
1.	Андрій Вовчак	к.ф.н.	фольклорист	тривалий	опитувач
2.	Оксана Вовчак	В	учитель музики	тривалий	протоколіст

91. Дата заповнення ЛЗ 14 січня 2007 року _____ *Андрій Вовчак*

92. Дата прийняття ЛЗ на зберігання 20 січня 2007 року _____ *Андрій Вовчак*

5

Видрук транскрипції сеансу. Текстова транскрипція

Шифр 2 4 - 2 0 0 4 v o v c z a k сеанс № 2

[сеанс починається під кінець сторони Б касети № 1]

1. [про весілля]

2.

1. Коровай ліплю, ліплю
Да й гарілочки не п'ю, не п'ю.
Дайте мені да красненької
Да для мене молоденької. Гу-у-у!

Інформант[4]: Гукають у нас отак.

3.

1. Наша піч регоче –
Короваю хоче,
А припечок усміхається –
Короваю дожидається. Гу-у-у!

4.

1. Питається корж печі,
Чи є стежечка до печі.
Є да й узесенька,
На ній рута зелененька. Гу-у-у!

Кілька інформантів: Гілки із вишні, гілок тих вирізували більше з вишні, і вони були всєгда не в парі (наприклад, три, п'ять, сєм, непарні). Такий обичай у нас був. Раніше ця традиція робила зовсім по-другому. Раньше вишеньки тістечком, прісним тістечком, ну а тепер уже ні. Качали тиї такі лєнточки, різали такими долєчками, соломкою, і обматували гілочки, або бомагою. Тепер ні, раніше то бумагою такою. Тоді ше чипляли, звалися такиє стрічки, стружками. Із стружок робили квітки, банти, украшали цей коровай. Украшали більше ці... Ну не тільки ж коровай спекли, а шишкі. То ліпили ж тії, утки, шишкі випікали. Утки такиї, як ти утенятка, хрестиком перекидаєш, і так робиш, наче утенятко сидить.

Збирач[1]: Так це все було на кораваї?

І[1].: Це все на коровай, на кінці кораваю втикали. А оце булка, на якій втикали таки гілки, значить вона вся обсаджена, свєчкі, уточки, все обсаджена.

З[1].: То в п'ятницю, крім того, що пекли коровай, більше нічого не робили?

І[1].: В суботу дружки собіралися увечері. Дружки – це молодої подруги, в нас називаються вони дружки.

З[1].: І що, вони щось співали?

5.

1. Ой, дружечки ви, подружечки,
Ой, дружечки ви, подружечки,
Ой зійдітеся до купочки.
2. Ой зійдітеся до купочки.
Ой у три рядочки,
А зазуля да й по переду…

[1] Інформанти не заспівали до кінця. – *Прим. транскриптора.*

6.

1. Ой засвіти, братіку, свічку
Да проведи сестру за річку.

Видрук транскрипції сеансу. Текстова транскрипція

Шифр | 2 | 4 | - | 2 | 0 | 0 | 4 | v | o | v | c | z | a | k | сеанс № 2

12.

1. Мати сина родила,
Місяцем огородила,
Сонцем підперезала,
В доріженьку виряжала.
В доріженьку забитную
По Галочку молодую. Гу-у-у!

I[1)].: Ота гукалка постоянно. На машині ото їдуть, там гу-у-у.
З[1)].: Коли прийшов поїзд, то шо співали?

13.

1. Чого, чого, свахо, гаєшся,
Чи в чоботи обуваєшся,
Чи сорочку латаєш –
Чого нас не вітаєш? Гу-у-у!

14.

1. [...] [1)] скільки ми да стоятимем,
[...] [1)] землю да доптатимем
Чорними да чобітками,
Золотими дя підківками? Гу-у-у!

[1)] Початкові слова відсутні на плівці. – *Прим. транскриптора.*

I[1)].: Як у нас поїзд приходить, то в нас ворота закриті, стоять там мужики пожилого віку і вони требують дань уже (могори́ч, яку дань). Значить так, це уже як тільки вони там договорилися, це зробилося, а поїзд то стоїть, жде, пока вони ж те... Мужикам дають плашку. А молоди хлопці, яких нєвєста уже то, тут уже на дверях стоять, як у хату. Цим уже дають більше, там договоряються вони, скільки. Всі договоряються таким путьом. Ну пустили в хату, заходять. Уже там єсть сватн, дак уже начали співать, дак уже вони поняли, по якому смислу. А нєвєста вже сидить на лавках. Нєвєсті кожуха підстилають. Я не знаю, чо кожуха стелють. І тута сидять маленькі хлопчики, тоже продають нєвєсту. Їм тоже гроши дають, горилки не дають малим, вони там потребують за нєвєвесту там 25 рублів чи там 10, хто там скільки. Це такий у нас обичай. А поїзд жде. А чого співається "доки ми да стоятимем", пока оції викуплять, шоб ввійти в хату. А тоді вже, як тільки викупили, заплатили, розщіталися, то йдут у хату. Поїзд сідає за столи, женіх, оці дружки, бояри, а тоди вже співають… Ну ж пока торгуються, а поїзд співає:

15.

1. Пусти, свату, в хату,
Нас тут небагато –
Сім раз да по семеро,
Свату хату перевернемо. Гу-у-у!

I[1)].: А я вам розкажу, чого нас багато. У нас як, наприклад, худобу привозять, ну нас тоді 20 чи 15 їде, худобу везем, а як поїзд, у три рази більше.
I[2)].: У два рази.
З[1)].: А чого у два рази більше.
I[2)].: Як худібники везе худобу, оце, наприклад, 20 душ, да там вже договор роблять, як 20 душ, дак поїзду буде вже 40 душ, в два рази, 40 беруть, бо договор. А єсть таке, шо договорилися стільки, а припруть. У мене літом була свадьба, син женився. У мене договорилися, буде 17 душ чи 21, а привели худобу 57 душ!

ON THE WAY TO CREATING OF UKRAINIAN FOLKLORE ARCHIVE

Andriy VOVCHAK

The Ivan Franko National University in Lviv,
Filaret Kolessa Ukrainian Folkloristics Department,
Universytetska st., 1/345, 79602 Lviv, Ukraine,
tel.: (+38032) 239 47 20, e-mail: a_vovchak@franko.lviv.ua

Conceptual scientific achievements and intentions of Folklore Studies department at Ivan Franko National University in L'viv in the field of documenting folklore facts according to its main stages (fixation, transcription, archiving) are considered. Such modern tendencies of folklore archiving as complexity of fixating and deponing of folklore tradition, transition to electronic forms and formats of archive preservation and systematization of cultural information, creating possibilities for free access to archived folk cultural heritage in Internet are emphasized.

Key words: folklore, documenting, fixation, transcription, archiving, folklore archive, Folklore Studies department.

НА ПУТИ СОЗДАНИЯ АРХИВА УКРАИНСКОГО ФОЛЬКЛОРА

Андрей ВОВЧАК

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
кафедра украинской фольклористики имени академика Филарета Колессы,
ул. Университетская, 1/345, 79602 Львов, Украина,
тел.: (+38032) 239 47 20, e-mail: a_vovchak@franko.lviv.ua

Освещены концептуальные наработки и замыслы кафедры украинской фольклористики Львовского национального университета имени Ивана Франко в деле документирования фольклорных материалов в последующих этапах: фиксация, транскрипция и архивирование. Сделано акцент на таких современных тенденциях фольклорного документирования, как комплексность фиксации и депонирование фольклорной традиции, переход на электронные формы и форматы архивного хранения и систематизации культурной информации, открытие возможностей для свободного доступа в сети Интернет к архивированным материалам народной культуры.

Ключевые слова: фольклор, документирование, фиксация, транскрипция, архивирование, фольклорный архив, кафедра украинской фольклористики.

Стаття надійшла до редколегії 9.10.2008
Прийнята до друку 30.04.2009